

MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMIDA “AKME SHAXS” TARBIYASINING IJTIMOIY-FALSAFIY MEXANIZMLARI

Mirzaev Sobirjon Aminovich

Samarqand viloyati maktabgacha va maktab ta’limi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari
sobir8035s@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta’lim tizimida “akme shaxs” tarbiyasining ijtimoiy-falsafiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Akmeologik yondashuv asosida bola shaxsining erta yoshdan ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan kamol topishida ijtimoiy muhit, tarbiya instituti, qadriyatlar tizimi hamda pedagogik munosabatlarning o‘rni ochib berilgan. Tadqiqotda maktabgacha ta’lim muhiti shaxs akmesining ilk poydevori sifatida asoslanadi hamda “akme shaxs” tarbiyasi ijtimoiy-falsafiy jarayon sifatida konseptual jihatdan yoritiladi.

Kalit so‘zlar: akmeologiya, akme shaxs, maktabgacha ta’lim, ijtimoiy tarbiya, axloqiy muhit, shaxs kamoloti.

Аннотация: В статье анализируются социально-философские механизмы формирования «акме-личности» в системе дошкольного образования. С позиций акмеологического подхода раскрывается роль социальной среды, воспитательных институтов, ценностных ориентаций и педагогических отношений в раннем развитии личности ребенка. Обосновывается положение о том, что дошкольное образование является фундаментальным этапом формирования будущей акме-личности.

Ключевые слова: акмеология, акме-личность, дошкольное образование, социальное воспитание, нравственная среда, развитие личности.

Annotation: The article analyzes the socio-philosophical mechanisms of forming an “acme personality” in the preschool education system. From an acmeological perspective, the role of the social environment, educational institutions, value systems, and pedagogical interaction in early personality development is revealed. The study substantiates that preschool education serves as the foundational stage for the formation of a future acme personality.

Keywords: acmeology, acme personality, preschool education, social upbringing, moral environment, personality development.

Zamonaviy jamiyatda inson kapitali va shaxs kamoloti masalasi davlat siyosati va ijtimoiy taraqqiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim tizimi shaxsning keyingi hayotiy yo‘li, dunyoqarashi va ma’naviy qiyofasini belgilab beruvchi ilk va hal qiluvchi bosqich sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu nuqtai nazardan, “akme shaxs” tarbiyasini erta yoshdan boshlash zarurati ijtimoiy-falsafiy ahamiyat kasb etadi (Derkach, 2004).

Akmeologiya fani shaxsning eng yuqori rivojlanish bosqichiga yetishi qonuniyatlarini o‘rganar ekan, ushbu jarayonning ildizlari aynan bolalik davrida, xususan, maktabgacha ta’lim muhitida shakllanishini ta’kidlaydi.

Maktabgacha ta’lim tizimi shaxs kamolotining ilk va hal qiluvchi bosqichi hisoblanadi, chunki aynan shu davrda bolaning ijtimoiy tajribasi va axloqiy tasavvurlari shakllanadi (O‘R “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, 2020).

Davlat siyosatida maktabgacha ta’limni rivojlantirish inson kapitali sifatini oshirishning ustuvor yo‘nalishi sifatida belgilangan (PF–5712, 2019).

Akmeologik yondashuvga ko‘ra, shaxsning eng yuqori rivojlanish bosqichiga yetishi uzluksiz tarbiya va ijtimoiy muhit bilan bevosita bog‘liq (Mirziyoyev, 2021).

Tarbiya jarayonida qadriyatli yondashuvning ustuvorligi shaxs ma’naviy kamolotining asosiy sharti hisoblanadi (Raximov, 2017).

Maqolada dialektik va tizimli yondashuv, ijtimoiy-falsafiy tahlil, akmeologik konseptuallashtirish, qiyosiy tahlil hamda manbalar kontent-tahlili usullaridan foydalanildi. Maktabgacha ta’lim tizimi shaxs shakllanishining ijtimoiy instituti sifatida yaxlit tizimda tahlil qilindi (Bodalev, 2002).

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, maktabgacha ta’lim tizimida “akme shaxs” tarbiyasining ijtimoiy-falsafiy mexanizmlari quyidagi asosiy omillar orqali namoyon bo‘ladi:

Birinchidan, ijtimoiy-axloqiy muhit bolaning birinchi ijtimoiy tajribasi maktabgacha ta’lim muassasasida shakllanadi. Bu muhitda adolat, hamjihatlik, mas’uliyat va insonparvarlik qadriyatlari ustuvor bo‘lsa, shaxs kamolotining mustahkam poydevori yaratiladi (Abdullayev, 2019).

Ikkinchidan, pedagogik munosabatlar tarbiyachi va bola o‘rtasidagi muloqot nafaqat ta’limiy, balki falsafiy-axloqiy mazmunga ega bo‘lib, bolaning o‘z-o‘zini anglash jarayonini rag‘batlantiradi.

Uchinchidan, qadriyatli yondashuv maktabgacha ta’lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘un holda singdirish orqali bolada ma’naviy barkamollikka intilish shakllanadi.

Olingan natijalar akmeologiya nazariyasida shaxs akmesining kechikkan bosqichda emas, balki uzluksiz ijtimoiy tarbiya jarayoni natijasida shakllanishini ko‘rsatadi. E.Fromm ta’kidlaganidek, insonning “bo‘lish” sifati erta yoshdan ijtimoiy muhit ta’sirida qaror topadi (Fromm, 1990).

Maktabgacha ta’lim tizimida akme shaxs tarbiyasiga falsafiy yondashuvni joriy etish jamiyatning kelajak intellektual va ma’naviy salohiyatini ta’minlashda strategik ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tizimida “akme shaxs” tarbiyasi ijtimoiy-falsafiy mexanizmlarga asoslangan uzluksiz jarayondir. Ijtimoiy-axloqiy muhit, pedagogik munosabatlar va qadriyatlar tizimi bola shaxsining kelgusidagi akme holatiga yetishi uchun zarur poydevor vazifasini bajaradi. Shu bois maktabgacha ta’limni akmeologik va falsafiy yondashuvlar asosida takomillashtirish jamiyat taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020 yil 23 sentyabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”. – PF–5712-son, 2019 yil 8 may.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori “Maktabgacha ta’lim tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. – PQ–3955-son, 2018 yil 30 sentyabr.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
5. Maktabgacha ta’lim konsepsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi, 2019.
6. Raximov Q. Tarbiya falsafasi. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2017.
7. Деркач А.А. Акмеология: основы развития личности. – М.: РАГС, 2004.
8. Бодалев А.А. Личность и общение. – М.: Педагогика, 2002.
9. Фромм Э. Искусство быть. – М.: АСТ, 1990.

Global
Science
Publication